૯. કૉમ્પ્યુટર વસંત

ડૉ. હર્ષદેવ માધવ

ડૉ. હર્ષદેવ માધવનું મૂળ નામ હર્ષવદન મનસુખલાલ જાની છે. તેમનો જન્મ ૨૦ ઑક્ટોબર, ૧૯૫૪ના રોજ ભાવનગરના વારતેજ ગામમાં થયો હતો. તેમણે ગુજરાતી તથા સંસ્કૃત ભાષામાં સાહિત્ય સર્જન કર્યું છે. તેઓ અનુ આધુનિક યુગના કવિ છે. 'હાથ ફંફોસે આંધળા સુગંધને' તેમનો કાવ્યસંગ્રહ છે. તેમણે વિવેચન અને સંપાદનનાં પુસ્તકો પણ આપ્યા છે. ગુજરાત સંસ્કૃત એકેડેમી એવૉર્ડ, કાલીદાસ એવૉર્ડ, ભારતીય ભાષા પરિષદ એવૉર્ડ, સાહિત્ય ગૌરવ પુરસ્કાર જેવા અનેક સન્માનોથી તેઓ સન્માનિત થયા છે.

સૂર કૃતિનો

પ્રસ્તુત કાવ્યમાં કવિએ વસંતઋતુનો વૈભવ કૉમ્પ્યુટરની ભાષામાં વર્ણવ્યો છે. આ વર્ણન આજના ટેક્નોલોજી યુગમાં મનભાવન બની રહે છે.

કૉમ્પ્યુટરની કોઈ ફાઈલ ખોલવા પાસવર્ડ નાંખીએ છીએ. તેમ ફાગણ મહિનાની ફાઈલ ખોલવા બગીચાઓ વસંતનો પાસવર્ડ નાંખે છે. વૃક્ષોને નવી નવી ડાળીઓ ફૂટવાથી તેની સ્ક્રીન રંગીન અને આકર્ષક લાગે છે. ડાળીઓ પર કળીઓરૂપી 'વિન્ડો' ખૂલતાંની સાથે પતંગિયાંના ટોળેટોળાં આવી ચડે છે. જેઓ ફૂલોનું મધ ચાખવાના 'મેનુ'થી ફૂલો તરફ આકર્ષાય છે. ભમરાઓ પણ ઉતાવળા બનીને ફૂલોની આસપાસ ગુંજન કરવા લાગે છે.

આંબાની મંજરીઓ મ્હોરી ઊઠે છે. પાનખરમાં પાંદડાંમાં ઘૂસી ગયેલો વાઈરસ વસંતમાં દૂર થઈ જવાથી વૃક્ષો નવપલ્લવિત બને છે. કોઈપણ જાતના રંગ કે બ્રશરૂપી કમાન્ડ આપ્યા વગર જ રંગબેરંગી ફૂલો ખીલી ઊઠે છે. તેમના સૌંદર્યરૂપી સંદેશાઓ કોયલ પોતાના ટહુકારૂપી મોબાઈલમાં ઝીલી લે છે.

વૃક્ષ કૉમ્પ્યુટરના 'માઉસ' પર મલયાનિલની લહેરખી આવતા તેની વેલીઓ સ્નેહથી લચી પડે છે. પક્ષીઓ આનંદથી નાચી ઊઠે છે. માણસો પણ મિત્રો સાથે વસંતની મજા માણે છે.

ઉપવન 'વસન્ત' એવો પાસવર્ડ મોકલે ત્યાં
ફાગણની ખૂલી ગઈ ફાઈલ
વૃક્ષોનો સ્ક્રીન આજ એવો રંગીન
જુઓ ડાળીઓની નવી નવી સ્ટાઈલ !
કળીઓએ વાસેલી 'વિન્ડો' ખોલી તો મળ્યાં
સામે પતંગિયાનાં ટોળાં,
'મેનુ'માં ચાખવાનું મધનું ટીપું ને
જરા ચૂમવાનાં ફૂલોને ભોળાં !
ભમરાઓ રઘવાયા-આપ્યું ઉદારતાથી

આંબાથી મંજરીએ સ્માઈલ !
પીળા પડવાનો ચલો વાઈરસ દૂર થયો,
ઝાડ ઝાડ પ્રગટચો ઉમંગ
'પેન્ટ બ્રશ' એવા કમાન્ડ વિના ખીલ્યા છે
ફૂલોના સાવ ફ્રેશ રંગ !
પુષ્પોના એસ.એમ.એસ. વાંચીને કોયલ પણ
જોડે છે સામે મોબાઈલ...
મલયાનિલ 'માઉસ' ઉપર આંગળીઓ ફેરવે ત્યાં
પ્રેમે લચી જતી વેલીઓ
ખૂણે લપાઈ જુઓ બેઠાં વિહંગ
અને અડકીને બેઠી સહેલીઓ;
વેબસાઈટ પુષ્પો ને પ્રેમની છે એક
અને મ્હેંકવું છે-એ છે પ્રોફાઈલ...

અધ્યાપન સંકેત

પ્રસ્તુત કૃતિનું અધ્યાપન કરાવવાની શરૂઆતમાં આપણી મુખ્ય ઋતુઓ અને પેટા ઋતુઓ વિશે સક્રિય ચર્ચા કરીને વસંત ઋતુની જરૂરી માહિતી આપવી. વસંત ઋતુના વૈભવનું વર્ણન વિદ્યાર્થીઓને પ્રશ્નો પૂછીને તૈયાર કરવું.

ત્યારપછી કૉમ્પ્યુટરની ભાષામાં વસંતના વૈભવને વ્યક્ત કરવા માટે 'પાસવર્ડ', 'ફાઈલ', 'સ્ક્રીન', 'વિન્ડો', 'મેનુ', 'વાઈરસ', 'પેન્ટ બ્રશ', 'માઉસ', 'કમાન્ડ', 'એસ.એમ.એસ.' અને 'વેબસાઈટ' જેવા શબ્દોને કાવ્યમાં જે રીતે નિરુપ્યા છે તેને સરળ ભાષામાં સમજાવવા.

પુષ્પો અને પ્રેમની વેબસાઈટ એકસરખી અર્થાત સમાન જ છે. તેમની પ્રોફાઈલ બસ મહેક્યા કરવાની છે. જેમ પુષ્પોને મહેક્યા વગર ચાલે નહિ તેમ પ્રેમની સુવાસ પણ કદી છાની રહી શકતી નથી તે સમજાવવું.

સ્વાધ્યાય

સ. ૧. નીચેના શબ્દો માટે કાવ્યમાં વપરાયેલા શબ્દો શોધો.

(૧) બગીચો (૨) ફુદું (૩) સખી (૪) મધુકર
(૫) મ્હોર (૬) કોકિલા (૭) સ્નેહ (૮) પક્ષી

સ. ૨. નમૂના પ્રમાણે યોગ્ય ક્રમમાં લખો : દા.ત. : મૂળ, થડ, ડાળી, ફૂલ, ફળ

(૧) વાદળાં, પાણી, વરસાદ, વરાળ, નદી (૨) માગશર, મહા, કારતક, ફાગણ, પોષ
(૩) વિન્ડો, ફાઈલ, સ્ટાર્ટ, પાસવર્ડ, મેનુ (૪) વાવવું, નીંદવું, બી, લણવું, ખેડવું

સ. ૩. શબ્દની અંતાક્ષરી પૂર્ણ કરો :

(૧) વસંતઋતુ → ______________ → ______________ → ______________
(૨) મલયાનિલ → ______________ → ______________ → ______________

(૩) વૃક્ષ → _______________ → _______________ → _______________

(૪) સહેલી → _______________ → _______________ → _______________

સ. ૪. વિસંગત શબ્દ ફરતે ગોળ કરો :

(૧) બગીચો ઉપવન વાડી બાગ (૨) ભમરો મધુકર મકરંદ ભ્રમર

(૩) પ્રેમ મમતા હેત સ્નેહ (૪) ડાળી વૃક્ષ તરુ ઝાડ

સ. ૫. યોગ્ય રીતે જોડો :

વિભાગ 'અ'	વિભાગ 'બ'
(૧) કૉમ્પ્યુટર	(અ) સાંકેતિક શબ્દ
(૨) કમાન્ડ	(આ) પડદો
(૩) પાસવર્ડ	(ઇ) સંકેતસ્થળ
(૪) સ્ક્રીન	(ઈ) સંગણક
(૫) વેબસાઈટ	(ઉ) આદેશ

સ. ૬. યોગ્ય રીતે જોડો :

વિભાગ 'અ'	વિભાગ 'બ'
(૧) ઉપવન	(અ) મોબાઈલ જોડે
(૨) કળીઓ	(આ) સ્માઈલ આપે
(૩) મંજરી	(ઇ) એસ.એમ.એસ.મોકલે
(૪) પુષ્પો	(ઈ) પાસવર્ડ મોકલે
(૫) કોયલ	(ઉ) વિન્ડો ખોલે

સ. ૭. કાવ્યની પંક્તિઓને યોગ્ય ક્રમમાં ગોઠવો :

(૧) વૃક્ષોનો સ્ક્રીન આજ એવો રંગીન (૨) ઉપવન 'વસન્ત' એવો પાસવર્ડ મોકલે ત્યાં

(૩) જુઓ ડાળીઓની નવી નવી સ્ટાઈલ ! (૪) ફાગણની ખૂલી ગઈ ફાઈલ

સ. ૮. નીચેના અર્થ દર્શાવતી પંક્તિ લખો :

(૧) કળીઓ જ્યારે 'વિન્ડો' ખોલે છે ત્યારે પતંગિયાંના ટોળેટોળાં સામે દેખાય છે.

(૨) પાનખર ઋતુમાં ઘૂસી ગયેલો 'વાઈરસ' વસંત ઋતુમાં દૂર થતાં જ વૃક્ષો નવપલ્લવિત બને છે.

(૩) રંગબેરંગી ફૂલોથી આકર્ષાઈને કોયલ મીઠા ટહુકા કરે છે.

સ. ૯. ખાલી જગ્યામાં યોગ્ય શબ્દ મૂકો :

(૧) 'પેન્ટ બ્રશ' એવા _______________ વિના ખીલ્યા છે. ફૂલોના સાવ ફ્રેશ રંગ !

(૨) _______________ પુષ્પો ને પ્રેમની છે એક અને મ્હેંકવું છે-એ છે પ્રોફાઈલ...

(૩) ભમરાઓ _______________ આપ્યું ઉદારતાથી આંબાથી મંજરીએ સ્માઈલ !

સ. ૧૦. કાવ્યનો ભાવાર્થ તમારા શબ્દોમાં લખો.

સંભાષણ ★ વસંતઋતુને ઋતુઓની રાણી કહેવા પાછળના તર્ક-વિર્તક કરી વર્ગમાં સમૂહચર્ચા કરો.

પ્રકલ્પ ★ મુખ્ય ત્રણ ઋતુ અને છ પેટા ઋતુઓ વિશે માહિતી મેળવીને સુંદર પ્રકલ્પ તૈયાર કરો.

ભાષિક સમજ

★ **સંધિનો વિગ્રહ કરો :**

(૧) મલયાનિલ (૨) સ્વાધ્યાય (૩) વિવેકાનંદ (૪) ચિંતાતુર (૫) રામેશ્વર (૬) મંત્રોચ્ચાર

★ **રેખાંકિત શબ્દ પરથી ભાવવાચક નામ બનાવી ખાલી જગ્યા પૂરો :**

(૧) ઉદાર માનવીની _____ મનને સ્પર્શી ગઈ. (૨) ભોળાં બાળકોનું _____ બધાંને આકર્ષે છે.

(૩) મહાન વૈજ્ઞાનિકોની ___ તેમની નવી શોધોને આભારી છે. (૪) કડવાં કારેલાંની _____ બધાંને ગમતી નથી.

★ **કૌંસમાં આપેલાં ક્રિયાપદને '....વાનું'નું રૂપ લગાવી ખાલી જગ્યા પૂરો :**

દા.ત. : મેનુમાં (ચાખવું) _______ મધનું ટીપું હતું. જવાબ : મેનુમાં ચાખવાનું મધનું ટીપું હતું.

(૧) વસંતઋતુને (મહાલવું) _____________ આનંદ અનેરો છે.

(૨) દીપ (પ્રગટાવવું) _____________ કાર્ય મુખ્ય અતિથિ કરશે.

(૩) પાનખરમાં પાંદડાં પીળાં (પડવું) _____________ અને (ખરવું) _____________ શરૂ થાય છે.

(૪) વસંતઋતુમાં છોડ પર કળીઓ (ખીલવું) _____________ શરૂ થાય છે.

★ **વાક્યો બહુવચનમાં ફેરવો.**

(૧) પુષ્પનો એસ. એમ. એસ. વાંચી કોયલ ટહુકે છે.

(૨) ભમરો ફૂલ પર ગુંજારવ કરે છે.

(૩) કળીએ વિન્ડો ખોલી તો પતંગિયાંનું ટોળું મળ્યું.

(૪) ડાળીની નવી સ્ટાઈલ જોવા મળી.

હું વાંચું .... તમે પણ વાંચો.

પંચમી આવી વસંતની

કોકિલ, પંચમ બોલ બોલો
કે પંચમી આવી વસંતની.
દખ્ખણના વાયરાનાં આ શાં અડપલાં !
ઊઘડ્યાં લતાઓનાં યૌવનનાં સપનાં,
લાગ્યો જ્યાં એક વાયુઝોલો –
કે પંચમી આવી વસંતની
મંજરી, મત્ત થઈ ડોલો
કે પંચમી આવી વસંતની.
આંબે આંબે હસે રસની કટોરીઓ,
ગાતાં ભમતાં ભૃંગ પ્રેમ તણી હોરીઓ.
આછો મકરંદ મંદ ઢોળો
કે પંચમી આવી વસંતની
આતમ, અંતરપટ ખોલો, કે પંચમી આવી વસંતની
ચેતના આ આવી ખખડાવે છે બારણાં,
હેતે વધાવી એને લો રે ઓવારણાં.
ઝીલે શો સૃષ્ટિનો હિંડોળો ! કે પંચમી આવી વસંતની.

– ઉમાશંકર જોશી

8RNI27

ટેક્નોલૉજી યુગમાં પ્રકૃતિ ના ભૂલીએ.